

Ана Стойкова (София, България)

НОВ ПРИНОС КЪМ ПРОУЧВАНИЯТА ВЪРХУ КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИТЕ ИЗВОРИ

Б о й к а М и р ч е в а. *Успение Кирилово в южнославянската православна традиция* (= Кирило-Методиевски студии. Кн. 28). София, 2019. 244 с. ISBN 978-954-9787-39-9.

Бойка Мирчева е известна в славистичните среди като един от учените, които през последните години са посветили най-много изследователски усилия за издирването, описването, проучването и издаването на кирило-методиевските извори. Най-важна сред публикациите ѝ, свързани с тази проблематика, несъмнено е книгата ѝ „Опис на преписите на славянските извори за Кирил и Методий и техните ученици“ (2014), която е пръв опит за цялостна систематизация на археографската информация за тези толкова важни за палеославистиката средновековни текстове. Това издание, в което са публикувани сведения за 1146 преписа на 46 произведения, е плод на дългогодишен висококвалифициран издирвателски и изследователски труд и вече е отправна точка на всички изследвания в тази област. В отделни свои публикации досега Мирчева се е спирала и върху проблеми, които са свързани с изворите като цяло или пък с отделни произведения – *Службата за Кирил Философ*, *Канона за Димитър Солунски*, *Службата за Климент Охридски*, *Успение Кирилово*, *Пространното* и *Проложното житие на Методий*.

Новата ѝ книга, пореден том 28 от Кирило-Методиевските студии, с който

палеославистиката прави още една крачка напред в проучванията върху свидетелствата за живота и делото на Кирил и Методий, представлява всестранно изследване на един от най-важните и отдавна известни в науката кирило-методиевски извори – *Успение Кирилово*. Сама по себе си темата е предизвикателство, защото за повече от столетие и половина на тази творба са посветили свои публикации десетки изследователи. Създадено значително по-късно от *Пространното житие на Кирил*, това кратко агиографско произведение съдържа интересни данни, които извеждат на преден план идеята за българския характер на делото на Първоучителите. Именно уникалните сведения в него обаче предизвикват появата в изследователската традиция на различни многобройни хипотези за времето на възникване на творбата, за авторството и предназначението ѝ и за историческата ѝ стойност като кирило-методиевски извор. Ето защо, както отбелязва в увода към книгата си Б. Мирчева, въпреки големия научен интерес и натрупаната значителна литература, проблематиката около паметника не е окончателно изяснена, а ръкописната му традиция не е цялостно проучена. Когато при работата си в Научния архив на

БАН изследователката намира фотокопия на множество преписи на *Успение Кирилово*, тя замисля да направи опит за систематизация както на известните в науката преписи, така и на изследванията върху тях и върху самия текст на творбата, да ги коментира и публикува.

И така, пред читателите е едно комплексно проучване и издание на забележителна средновековна творба, посветена на живота на един от славянските първоучители – Константин-Кирил Философ. Изследването се състои от две основни части, първата от които е посветена на описанието и анализа на всички известни преписи на *Успение Кирилово*, а втората съдържа изданието на техните разчетени текстове. В книгата е поместено и обемисто „Приложение“, в което се намират фотокопия на оригиналите, направени от ръкописите.

В началото на първата част (с. 9–90) е събрана цялата известна днес информация за запазените 12¹ преписа на *Успение Кирилово*, почерпана от описи и предходни изследвания. Оказва се, че преписите, датирани в периода XIV–XVII в., могат да се отнесат към две разклонения на традицията – български и сръбски, от една страна, и молдовски – от друга. В подробната справка авторката е представила всички публикувани кодикологически, палеографски и правописно-езикови сведения за отделните преписи, данни за

---

¹ Б. Мирчева е включила в общия списък още един препис (ГИМ, Москва, ф. 45899, 45900 (сбирка на Вахрамеев), № 35), който се споменава в научната литература, но понеже той ѝ е бил недостъпен, тук тя не е в състояние да представи други данни за него. Не е сигурно също така дали изобщо преписът съдържа текста на *Успението*, тъй като в някои публикации той е определен и като „Проложно житие на Кирил“ (с. 33).

съдържанието на ръкописите, в които са поместени преписите, както и основна информация за историята на откриването и проучването им. Към много от тях тя е добавила сведения за съхраняваните в Научния архив на БАН фотокопия и свои наблюдения върху тях.

Значително място в изследването е отделено на текстологическия анализ на преписите. В контекста на изследователската традиция Б. Мирчева коментира някои особености на отделните преписи и срещащите се в тях лексикални варианти, с цел да открие различията помежду им и да обоснове класификацията им. В резултат авторката прецизно очертава групите, които формират двете основни традиции. Според нея по-компактна е една група от пет молдовски по произход преписа, поместени в новоизводни ръкописи, чиито текстове са много близки. Другата група, обхващаща писани в българските и сръбските земи преписи, се състои от две подгрупи – три преписа възхождат към общ протограф, а още два, близки до тях, се отличават по своята текстологична и лексикална характеристика. Към всяка от двете основни групи може да бъде отнесен още по един фрагментарно запазен препис (с. 35).

В следващата глава, посветена на отнoшенията на *Успение Кирилово* към останалите кирило-методиевски извори, Б. Мирчева се спира на общите за тях пасажи, като привежда всички изказани досега в науката мнения и хипотези върху вероятните влияния и заимствания на текст при съставянето на творбата. Въз основа на направените сравнения тя стига до категоричния извод за липсата на заемки в текста на *Успение Кирилово* от *Пространното житие на Methodий*, като опровергава някои изказани в научната литература твърдения (с. 57). По-нататък изследователката се спира на друг дълго дискутиран в науката проблем – време-

то и мястото на написване на творбата. След критичен преглед на изказаните становища тя стига до заключението, че *Успение Кирилово* е възникнало в Търново във връзка с възобновяването на Българската патриаршия през 1235 г. и че е част от произведенията, създадени от търновските книжовници за възхвала на новите търновски светци, покровители на Царството (с. 65).

Едни от най-интересните страници в труда на Мирчева се отнасят до жанровата принадлежност на изследваната творба. Изследователката обръща специално внимание на обществено-историческите условия, които са породили създаването на такъв тип четиво. Тя убедително доказва, че по своето съдържание *Успение Кирилово* се вписва в доминантната за епохата политическо-идеологическа тенденция за утвърждаване на авторитета на Второто българско царство и столицата му. Според нея *Успението* е кратко житие с небогослужебно предназначение, което го сродява с останалите подобни произведения на българската агиография от тази епоха. Също както в тях, тук агиографският герой е изтъкнат като покровител на Търново и на българите (с. 69), а това е още едно потвърждение на вероятното време на създаването му. По-нататък авторката накратко се спира на останалите възникнали по това време кратки житийни текстове – проложните жития на Гавриил Лесновски, Михаил Воин, Петка Търновска, Иван Рилски, Кирил, Методий и др., като обръща внимание на идейната им насоченост и на мястото им в богослужебните сборници. Едно от важните заключения на тази глава е, че *Успение Кирилово*, както и *Успение Методиево* не са били предназначени за синаксарни четива и затова не са включени в Търновската редакция на *Стишия пролог*, а появата им в периода след възобновяването на Българската патриаршия

несъмнено има за цел да подчертае приемствеността с Първото българско царство (с. 74).

В Заключението, което обобщава наблюденията, изложени в текстологическото изследване, Б. Мирчева представя една схема (с. 77) на взаимоотношенията на отделните преписи на *Успение Кирилово*, от една страна, и на взаимните му връзки и влияния с други творби от кирило-методиевския кръг, от друга. Тук тя отново посочва, че *Успението* не е написано въз основа на *Пространното житие на Методий* и дори е възможно авторът му да не го е познавал, че в текста се наблюдава известно влияние от втората версия на *Похвалата за Кирил* от Климент Охридски и че най-голяма близост се открива с *Успение Методиево*, написано по същото време. Важен е изводът на Мирчева, че автентичният текст на *Успение Кирилово* е запазен във фрагментарния препис БАН 23, свидетелство за което е славословието на българското православно царство, предадено в този препис по същия начин като в други две произведения от епохата – *Житието на патриарх Йоаким I* и *Успение Методиево*, докато в останалите преписи то или липсва, или предава модифициран текст. Интересно е и заключението ѝ за идеологическата употреба на творбата през следващите столетия на север от Дунав, където тя се превръща в „една от емблемите на политическата и религиозна определеност в Молдова от края на XVI и началото на XVII в.“ (с. 78).

Трябва непременно да се спомене последната глава (с. 79–90), поместена като допълнение след Заключението, в която се разискват въпросите, свързани с два от молдовските ръкописи и техните поръчители. Написана с вещина и професионализъм, тази глава не само предлага реконструкция на една несъхранена в пълния си вид колофонна приписка, но и стига до

обобщения за типологията на авторските бележки в късносредновековните славяно-румънски ръкописи.

Във втората част на книгата (с. 91–155) са издадени прецизно всички 12 преписа и приписката на Йеремиа Могила, а в третата (с. 156–232) като приложения са поместени техните дигитални снимки или фотокопия. Тези ценни допълнения към изследването превръщат книгата на Б. Мирчева във важен и необходим за всеки следващ изследовател справочник.

Бих искала да обобщя, че книгата на Бойка Мирчева е приносен труд в изключително интересна област, посветен на едно от най-известните и дискутирани в науката старобългарски произведения, в който високопрофесионално и компетентно е събран, анализиран и издаден целият запазен ръкописен материал и е коментирана значителна по обем литература. Без съмнение той ще бъде използван във всички следващи проучвания върху кирило-методиевските извори и българската литературна традиция от XIII в.

*Ана Стойкова,
Институт за литература – БАН*